

i

oklevélben világosan u áll, nem lehet azt „vero“-nak olvasni, hanem keresni kell olyan betüt, mely az *u* és *i* betük közé téve helyes latin szót ad ki. Ez pedig nem más mint a *ŭ* betű, s így a rövidítés *ubi*-nak olvasandó. Megtaláljuk e rövidítést a Monumenta Germaniae SS. VI. első facsimiléjén is (Vita Brunonis).

Igy olvasva az oklevél utolsó mondatát, azonnal helyesnek s értelmesnek tünik az föl: „Verum tamen III. anno, cum mihi placuerit et meum preceptum fuerit, C dentur sales, qui, ubi cervi congregari solent, in terra poni debent.“ Vagyis: „Azonban a harmadik évben, midőn nekem tetszik és parancsolom, száz darab kősó adassék, melyek, a hol a szarvasok összegyülekezni szoktak, a földre tétessenek.“ Azért kellett tehát még az ólompecsét ráfüggesztését egy kissé elhalasztani, azért kellett az oklevél formulájától egy kissé eltérni, mert a király nem akart elfelejkezni azontúl sem a visegrádi és budai pagonyokban tanyázó szarvasairól. Gondoskodott tehát róla, hogy gyűlö helyükre visszatérő jószágai só nélkül azontúl se szűkölködjének, mikor már Kakaton nem a királynak szedik a só-vámot. DR. KARÁCSONYI JÁNOS.

Nagy Lajos király udvari szállítója. A *pisai* állami levéltárban az ugynevezett *Simonelli* letétben van Nagy Lajos királynak Visegrádon 1373 april 21-én János váci püspök előterjesztésére kelt nyílt rendelete, melyben összes tengeri és szárazföldi barátait arra kéri, hogy az ezen oklevelet előmutató *Zanobio Masini*-t, ki *Flórenczből* való és a király udvari embere és kereskedője (nostrum familiare et mercatorem Zanobium Masini de Florencia) mindenütt — a királyra való tekintettel — békével átereszszen minden szolgálival, lovaival, hajóival és áruival egyetemben.

H—cz.

Jobbágynok költözése és szökése. A multban ez volt *népünk vándor-mozgalmainak* legnevezetesebb tényezője a parasztság földhöz kötésétől kezdve a XIII. században, ugyszólván 48-ig. E néposztálynak természetes ősi vándorlási hajlamán kívül e mozgalmakat sokféle okok idézték elé. Maguk a földesurak adtak arra példát, midőn jobbágyaikat egyik birtokukról a másikra (például ha a földesur új hasznót-hajtóbb birtokra tett szert; vagy ha valamely szomszéd hatalmaskodásait ki akarta kerülni; vagy ha egyszeruen annak a birtoknak a földje tetszett meg neki stb.) telepítették által. Különösen a középkorban volt nagy divatja ennek, s innen van, hogy okleveleinkben egy-egy népes birtok (possessio) egyszerre csak — minden különösebb ok nélkül — pusztának, lakatlannak (praedium) mondatik.

A jobbágyok önkénytes szabad költözködését különben mindenkor az ő természetes joguknak tartották és ismerték. De tévedés volna hinni, hogy midőn hatóságaink, királyaink, törvényeink a szabad költözködést fogadták védelmükbe, hogy azt egyedül a jobbágyok érdekében tették volna. Ellenkezőleg ez mind jóval inkább a földesurak s első sorban a *nagybirtokosok* érdekében gazdasági célokból történt. Mert hiszen a birtok legfőbb jövedelmét a jobbágy személye, adója s robotja képezte, a nagybirtokosoknak — kiknek sok miveletlenül álló földjük volt — állott tehát leginkább érdekében, hogy a jobbágyok szabad költözködését mint birtokaik mielőbbi megtelepítésének egyedüli módját senki meg ne akadályozhassa. A maguk részéről is mindent elkövettek, hogy a jobbágyokat magukhoz édesgessék. Ágenseik sorra bejárják a falvakat, adómentességet ígérnek több esztendőre, királyi nyílt parancsokat eszközölnek ki a hozzájuk költözők védelmére stb. Nem csoda, ha a jobbágy a csábitásoknak nem tudott ellentállni. De a törvény megkövetelte, hogy előbb tartozásainak tegyen eleget, s földesurának az ugynevezett „földbért“ (terrarium) fizesse meg. Házát — mely általában *fából* volt — elbonthatta, magával vihette, vagy eladhatta éppen úgy, mint egyéb ingóságait. Ha ezekből vagy az ágensektől kapott pénzzel törleszthette kötelezettségeit, fényes nappal nyíltan hagyhatta el faluját. De ha megfizetni nem tudott, vagy földesura eresztetni nem akarta, akkor szöknie kellett, s az 1514-iki parasztfelkelés leverése után, midőn a szabad költözés jogát teljesen megszüntették — más módja nem is volt. Ezentúl a szökések úgyszólván mindennapos jelenséggé válnak, különösen a török hódoltság alatt. Azok a kik e korról a lélekszám megállapításával foglalkoztak, tudják, hogy az, az egyik évről a másikra is *hihetetlen különbségeket* tüntet föl, s ezen szakadatlan ingadozásnak fő mozgató eleme a szökés. A birtokösszeírások és urbáriumok tele vannak üres, pusztán hagyott telkek felsorolásával s levéltárainknak ezen korbéli része alig áll egyébből, mint jobbágy-szökésekről való tanuvallatásokból, vagy visszakövetelésükről szóló bírói ítések és perekből, vagy a dolog visszajából, t. i. jobbágyok kezeleleleiből, melyek szerint a földesur az illetőnek szökése esetére a többi jótálló jobbágyok vagyontát lefoglalhatta.

Arra, hogy ezt a rengeteg anyagot valaha statisztikailag értékesíthetnők, alig ha van kilátás, azért örvendenünk kell, ha e gazdasági szempontból annyira fontos népmozgalmakról mégis ilyenszerű kimutatások állhatnak rendelkezésünkre.

Az 1720-iki nagy országos összeírás befejezésével összeült adóügyi országos bizottság figyelmét a jobbágy-szökésekre is kiterjesztette. Vegyes iratai között (Orsz. Levéltár, kancelláriai osztály, Acta Parti-

